

Motion till riksdagen 2025/26:4214

av **Anders Ygeman m.fl. (S)**

med anledning av prop. 2025/26:292 Skärpta villkor för friskolesektorn

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att vinstuttag ur skolan ska förbjudas och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att det ska införas ett generellt förbud mot värdeöverföringar från skola och förskola och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att krav på återbetalning ska införas mot friskolor som bryter mot förbudet mot värdeöverföringar, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen omgående ska tillsätta en utredning som utreder ett verkligt vinstförbud i skola och förskola och tillkännager detta för regeringen.
5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen ska återkomma med förslag som säkerställer att ekonomiska krav och tillståndsprövning inom friskolesektorn utformas så att idéburna aktörer och mindre huvudmän inte missgynnas i förhållande till stora skolkoncerner, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.

Motivering

Socialdemokraterna prioriterar en stark välfärd och en bra skolgång för alla barn. Vinstjakten i skolan leder till nedskärningar på lärare, större klasser, sämre skolresultat och ökade klyftor. Stora skolkoncerners intressen tillåts gå före små barns rätt till likvärdig utbildning.

Under mandatperioden har regeringen och Sverigedemokraterna misslyckats med att ta itu med systemfelen i skolan. Vinstjakten i skolan har tillåtits fortsätta och de vinstdrivande skolorna har expanderat. Samtidigt som fler elever än någonsin blivit

utslagna från skolan har skolkoncernernas vinster och börskurser slagit nya rekord. Skolan har underfinansierats samtidigt som regeringen skrutit om historiska satsningar som inte finns i verkligheten. Andelen elever som lämnar grundskolan utan fullständiga betyg är högre än någonsin. Därför är regeringens och Sverigedemokraternas skolmisslyckande totalt.

Det är dags att ta skolan på allvar. Svensk skola behöver en ny riktning. Socialdemokraterna vill ta tillbaka den demokratiska kontrollen över skolan och säkerställa att skattebetalarnas pengar går till fler lärare, mindre klasser och bättre stöd till varje elev – inte till vinster. Därför vill vi förbjuda vinstuttagen ur skolan och förskolan, men också ta itu med avarterna av marknadsskolan. Så att skolbarnens rätt till utbildning alltid går före skolkoncernernas intresse av vinstjakt.

Bakgrund

Svensk skola är det enda landet i världen som tillåter ohämmad vinstjakt bland barn i den offentligt finansierade skolan. Det innebär att flera miljarder av skolans resurser varje år läcker ut i vinst. En utredning från riksdagens utredningstjänst har visat att bara de största skolkoncernerna de senaste åren gjort flera miljarder i vinst. Det är bara toppen av ett isberg eftersom bara en bråkdel av alla vinstdrivande skolor räknas in. Forskningen och litteraturen är överens om att marknadsskolan leder till läckage av skattemedel, bristande likvärdighet och ökande klyftor.

Proposition 2025/26:292 Skärpta villkor för friskolesektorn visar att regeringen och Sverigedemokraterna misslyckats med att ta itu med vinstjakten och avarterna av marknadsskolan. I grunden saknas viljan att ta itu med systemfelen i skolan. Ännu en gång har Moderaterna, Sverigedemokraterna, Kristdemokraterna och Liberalerna valt att ställa sig på skolkoncernernas sida i stället för elevernas. Vinstjakt tillåts gå före barnens skolgång.

Vinstjakten i svensk skola och förskola är ett allvarligt systemfel som leder till läckage av flera miljarder kronor, ökande klyftor och bristande jämlikhet. Resurser som det offentliga avsatt för lärare, elever och undervisning går i stället till vinst. I stället för fler lärare och mindre klasser leder vinstjakten till nedskärningar på lärare och att obehöriga lärare anställs framför behöriga. Lärare och elever får betala priset för marknadsskolan, medan skolägarna blir rikare och expanderar sina verksamheter.

Tidöpartierna har en lång historia av att skydda skolkoncernernas intressen och att rösta ned förslag för att förbjuda vinsterna i skolan. När Moderaterna fick makten i början av 90-talet drev man, tillsammans med nuvarande Liberalerna, hastigt igenom en rad reformer som gjorde svensk skola till världens mest extrema. Svensk skola öppnades upp för vinstjakt. Redan 1992 var OECD starkt kritiskt till de planerade reformerna och varnade för att konsekvenserna av dem kunde innebära skolsegregation och minskad likvärdighet. Moderaterna och regeringen Bildt ignorerade detta och drev hastigt igenom förslagen ändå. Sedan dess har antalet vinstdrivande skolor ökat lavinartat, liksom omfattningen av läckaget från skolan.

Mandatperioden 2014–2018 jobbade Tidöpartierna hårt för att vinstdrivande företag fortsatt skulle ha obegränsade möjligheter till vinstuttag i välfärden, däribland skolan. År 2018 röstade man ned ett förslag från den S-ledda regeringen som innebar att företag inom skola och omsorg, som finansieras av skattemedel, skulle tvingas gå med på en begränsning av vinst för att få tillstånd att bedriva sin verksamhet.

Förra mandatperioden, 2018–2022, ägnade sig samma partier åt att stoppa alla förslag för att få bort vinstjakten och skolkoncernernas privilegier från skolan. Bland annat röstades S-regeringens propositioner om att förbjuda orättvisa och segregering skolköer samt att ta bort överkompensationen till friskolor via skolpengen ned. Trots utfästelser, löften och en ny utredning av skolpengen, har Sverigedemokraterna och regeringen nu kastat ännu ett förslag om att stoppa överkompensationen av skolpeng till friskolor i papperskorgen. Resultatet är att läckaget av skattemedel fortsätter. Det är ett slöseri med skattepengar som ökar klyftorna i svensk skola.

Regeringen och Sverigedemokraterna försöker med den aktuella propositionen ge sken av att man nu tar itu med vinstjakten, men det stämmer inte. Faktum är att regeringen i själva verket hindrat Vinstutredningen från att ens utreda verkliga vinstförbud. I juli 2022 tillsatte S-regeringen vinstutredningen En skola utan vinstintresse (dir. 2022:102) som skulle redovisas senast den 29 februari 2024. Direktiven innehöll bl.a. uppdrag om att utreda och föreslå hur ett förbud mot vinstutdelning från enskilda huvudmän kan genomföras. När Tidöregeringen tillträdde stämpade man Vinstutredningen och förbjöd utredaren att ens utreda ett fullständigt vinstförbud, detta genom de nya direktiv som beslutades den 7 juli 2023: Tilläggsdirektiv till Utredningen om vinst i skolan (U 2022:08, dir. 2023:109). På grund av detta saknas nu en samlad utredning om vilka olika vägar det finns för att införa ett vinstförbud i skolan. Regeringen och Sverigedemokraterna detaljstyrde i stället utredningen mot förslag som snarare gynnar de etablerade skolkoncernerna än hindrar vinstjakt.

Mot bakgrund av detta föreslår Socialdemokraterna att regeringen omedelbart tillsätter en ny vinstutredning med uppdrag att utreda ett verkligt vinstförbud i skolan och förskolan. För vinstuttagen i skolan och förskolan måste förbjudas.

Angående proposition 2025/26:292 Skärpta villkor för friskolesektorn

Vi socialdemokrater är djupt kritiska till att regeringen stämpade Vinstutredningen och förbjöd utredaren att ens utreda ett verkligt vinstförbud. Det har omöjliggjort införandet av ett vinstförbud under den här mandatperioden, vilket innebär att ytterligare flera miljarder kommer att läcka från skolan. Det är ett litet steg framåt att Tidöpartierna nu erkänt att marknadsskolan och vinstjakten är ett allvarligt problem i svensk skola, men det gör samtidigt deras misslyckande och svek desto större med tanke på att man inte vidtar några åtgärder som på ett verkningsfullt sätt kommer att ta itu med dessa problem.

Regeringens förslag i propositionen är otillräckliga för att få bort vinstjakt och marknadsskolans avarter av en rad skäl.

Verkligt vinstförbud saknas i propositionen och ska införas snarast

Regeringens proposition föreslår inget verkligt vinstförbud, bara begränsningar i vissa fall. Detta innebär att vinstjakten blir kvar och att det i praktiken fortsatt kommer att vara möjligt att använda skolans resurser till annat än skolverksamhet, som lyxbilar, våffelstugor eller utdelningar. Vinstdrivande skolor kommer även fortsättningsvis att kunna använda skolans resurser för att expandera genom uppköp och nyetableringar. Vinstfesten fortsätter. Regeringens förslag innebär därför inte det systemskifte som krävs för att säkerställa att skattebetalarnas pengar används till elevernas utbildning.

Svenska skattepengar ska gå till barnens utbildning, inte till skolägarnas vinster. Resurserna behövs för fler lärare, mindre undervisningsgrupper, en stärkt elevhälsa och bättre stöd till de elever som behöver det mest.

Socialdemokraterna föreslår i stället att

- vinstförbud ur skolan och förskolan införs
- det ska införas ett generellt förbud mot värdeöverföringar inom skola och förskola som innebär att lagstiftningen ändras så att skolans pengar ska stanna i skolan – detta är en åtgärd för att stoppa vinstjakt som skulle kunna genomföras snabbt
- krav på återbetalning ska införas mot friskolor som bryter mot det generella förbudet mot värdeöverföringar.

Regeringens förslag gynnar etablerade skolkoncerner och driver skolmarknaden mot ett oligopol

Förslagen i propositionen gynnar redan etablerade skolkoncerner, vilket gör att regeringen i praktiken cementerar skolmarknaden och driver på bildandet av ett oligopol. Redan etablerade skolkoncerner berörs inte av tillfälliga begränsningar och får fortsätta slussa skolpeng till andra kommuner och länder. Det blir dessutom svårare för nya konkurrenter och idéburna skolor att uppfylla förslagen på skärpta regler för ekonomiska krav på huvudmän. Skolverket har i sitt remissvar till SOU 2025:123 pekat på att förslag i utredningen som ingår i propositionen riskerar att leda till att redan etablerade koncerner och större aktörer kan komma att ta fler marknadsandelar på skolmarknaden, att skolmarknaden i framtiden därför kan komma att bestå av ett mindre antal större skolkoncerner. Kapitalstarka skolkoncerner som byggt upp stora tillgångar under flera år av vinstjakt får fördelar medan mindre huvudmän och idéburna aktörer får svårare att etablera sig och utveckla sina verksamheter. Regeringens förslag driver därmed skolmarknaden mot ökad konsolidering och ett oligopol av skolkoncerner snarare än att vinstjakt motverkas.

Kommunerna har det yttersta ansvaret för att alla barn och elever erbjuds en utbildning av god kvalitet. Trots detta har kommunerna i dag begränsade möjligheter att påverka etableringen av nya fristående skolor, även när etableringen får betydande konsekvenser för den lokala skolorganisationen. När elevunderlaget splittras mellan fler huvudmän som dessutom har goda möjligheter att styra urvalet, kan det leda till ökade kostnader, sämre planeringsförutsättningar och ökad skolsegregation. Kommunerna bör därför ges rätt att motsätta sig etableringar eller utökningar av fristående skolor när dessa riskerar att få betydande negativa konsekvenser för skolväsendet lokalt.

Socialdemokraterna föreslår i stället att

- regeringen återkommer med förslag som säkerställer att ekonomiska krav och tillståndsprövning inom friskolesektorn utformas så att idéburna aktörer och mindre huvudmän inte missgynnas i förhållande till stora skolkoncerner
- ett kommunalt veto vid friskoleetableringar ska införas.

Regeringens förslag leder till ökad byråkrati utan att stoppa vinstjakten

Regeringens ovilja att införa verkliga vinstförbud leder till att man i stället drivs till att föreslå en växande och kostsam kontrollbyråkrati. Det leder till ökade kostnader på myndigheter och runt om i Skolsverige. Administrationen kring vinstjakten ökar därmed utan att vinstjakten och läckaget från skolan stoppas. Riksdagen ska därför tillkännage

för regeringen att införandet av vinstförbud i skolan också är ett förslag som möjliggör minskad byråkrati och uppföljning.

Ökad insyn krävs fortfarande i friskolor

När skolverksamhet finansieras med offentliga medel måste det vara möjligt att granska hur resurserna används. Här är införandet av särredovisning ett steg framåt som vi socialdemokrater krävt länge och som regeringen och Sverigedemokraterna motverkat. Ytterligare åtgärder behövs dock för att säkerställa transparens och motverka att skattemedel används på ett sätt som inte kommer eleverna till del. Skattebetalare, elever och vårdnadshavare ska kunna känna förtroende för att de resurser som avsätts till skolan också används för skolans verksamhet. Socialdemokraterna anser att offentlighetsprincipen bör omfatta hela den offentligt finansierade skolverksamheten, inklusive ekonomiska förhållanden. Här har regeringens proposition om offentlighetsprincipen misslyckats med att ta itu med hela problemet. Skolverksamhet klassas fortfarande som affärshemligheter bortom det allmännas insyn, trots att det handlar om skattefinansierad verksamhet. Socialdemokraterna föreslår att regeringen återkommer med förslag till riksdagen som åtgärdar detta.

Regeringen tar inte itu med marknadsskolans avarter, vilket gynnar vinstdrivande skolor och ökar läckaget från skola och förskola

Regeringen och Sverigedemokraterna har under mandatperioden inte bara misslyckats med att införa ett verkligt vinstförbud i skolan, utan försvarat en rad avarter som leder till ökad vinstjakt på marknadsskolan. Överkompensationen till fristående skolor via skolpengen läcker flera miljarder varje år, vilket två offentliga utredningar visat. Utöver att Tidöpartierna röstade ned en proposition som S-regeringen lade fram för att stoppa detta 2022 har regeringen och Sverigedemokraterna under mandatperioden kastat ännu ett förslag i papperskorgen. Trots återkommande utfästelser om att stoppa överkompensationen via skolpengen har regeringen inte gjort någonting åt problemet, vilket gör att läckaget och slöseriet med skattepengar fortsätter och gynnar vinstdrivande skolor på bekostnad av kommunala skolor.

Regeringen har inte heller, trots utfästelser och skrivningar i Tidöavtalet, vidtagit några åtgärder mot de orättvisa kösystemen som möjliggör för skolkoncerner att välja elever som anses lönsamma. Dagens skolval är varken fritt eller rättvist. Friskolornas orättvisa köer stänger ute elever och begränsar valfriheten för många föräldrar. Insynen brister och fusk är utbredd. År 2022 röstade Tidöpartierna ned S-regeringens proposition om ett rättvist skolval och under denna mandatperiod har regeringen och Sverigedemokraterna ignorerat problemet. Socialdemokraterna menar att elever ska kunna välja skola, men att skolkoncerner inte ska kunna välja ut elever de anser lönsamma.

Vi socialdemokrater kräver att överkompensationen till friskolor stoppas och att ett gemensamt skolval utan fuskköer införs. Även det är åtgärder som är avgörande för att säkerställa att skolans resurser går till skolan och inte läcker ut i vinst.

Anders Ygeman (S)

Linus Sköld (S)

Caroline Helmersson Olsson (S)

Mats Wiking (S)

Rose-Marie Carlsson (S)

Robert Olesen (S)

Niklas Sigvardsson (S)